

NAUČNOM VEĆU MEDICINSKOG FAKULTETA

UNIVERZITETA U BEOGRDU

Na sednici Naučnog veća Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 21.05.2018. godine, broj 5940/16-JIT, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

**"INDIVIDUALNI OBRASCI REAGOVANJA NA SIMPTOME BOLESTI KOD
OBOLELIH OD HRONIČNIH ZAPALJENSKIH BOLESTI CREVA"**

kandidata mr dr Lele Trikoš, zaposlene u Bolnici za psihijatriju Kliničko-bolničkog centra "Zvezdara" u Beogradu

Mentor je Prof. dr Aleksandar Jovanović, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu

Komentor je Prof.dr Njegica Jojić, profesor u penziji Stomatološkog fakulteta u Beogradu

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof. dr Petar Svorcan, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu
2. Prof. dr Srđan Milovanović, profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu
3. Prof. dr Goran Knežević, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veću Medicinskog fakulteta sledeći

IZVEŠTAJ

A. Prikaz sadržaja doktorske disertacije

Doktorska disertacija dr Lele Trikoš napisana je na ukupno 197 strana i podeljena je na sledeća poglavlja: **uvod, ciljevi istraživanja, materijal i metode, rezultati istraživanja, diskusija, zaključci i literatura.** U disertaciji se nalazi ukupno 22 tabele i 3 slike.

Doktorska disertacija sadrži naslovnu stranu na srpskom i engleskom jeziku, stranu sa informacijama o mentoru, komentoru i članovima komisije, sažetak na srpskom i engleskom jeziku, sadržaj, tekst rada po poglavljima, priloge i biografiju kandidata.

U **uvodu** su definisani: pojam ličnosti, Petofaktorski model ličnosti i dimenzija Dezintegracije, odnos između ličnosti i psihopatologije, odnos između ličnosti i somatskih bolesti, odnos između somatskih simptoma i stresa, kao i pojam hroničnih zapaljenih bolesti creva u okviru biomedicinskog i biopsihosocijalnog modela bolesti. U uvodu su takođe prikazana i dosadašnja saznanja o dimenzijama ličnosti kod obolelih od hroničnih zapaljenih bolesti creva.

Ciljevi rada su precizno definisani. Sastoje se od ispitivanja dimenzija ličnosti kod obolelih od hroničnih zapaljenih bolesti creva, ispitivanje individualnih obrazaca reagovanja na simptome bolesti kod obolelih od hroničnih zapaljenih bolesti creva u fazi remisije i procene moderirajućih efekata pojedinih dimenzija ličnosti na individualne obrasce reagovanja kod obolelih od hroničnih zapaljenih bolesti creva u fazi remisije.

U poglavlju **materijal i metode** je navedeno da se radi o studiji koja je dizajnirana u prvom delu kao longitudinalna opservaciona studija preseka dok je drugi deo dizajniran po principima studije vremenskih serija tipa dnevnika sa dnevnim intervalima, koja je sprovedena u Univerzitetskom Kliničko bolničkom Centru "Zvezdara" u Beogradu. Studija je sprovedena u skladu sa Helsinškom deklaracijom a odobrena je od strane lokalnog Etičkog odbora ustanove u kojoj je sprovedena i Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta u Beogradu. Detaljno je opisan uzorak kao i kriterijumi za uključivanje i isključivanje iz studije. Takođe su detaljno opisani i postupak istraživanja, način prikupljanja podataka i korišćeni upitnici. U analizi dobijenih podataka korišćeni su parametarski testovi i serija hijerarhijskih modelovanja slučajnim koeficijentima, primenom odgovarajućih statističkih programa (IBM SPSS 21 i softvera HLM 6.06).

U poglavlju **rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih aktuelnih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije.

Zaključci sažeto prikazuju najvažnije rezultate koji su proistekli iz rezultata rada.

Literatura sadrži spisak od 494 bibliografskih odrednica, navedenih po redosledu njihovog pojavljivanja u tekstu disertacije.

B. Kratak opis postignutih rezultata

Rezultati studije su pokazali da između obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva i opšte populacije, kao i između obolelih od ulceroznog kolitisa i Kronove bolesti, postoje razlike u karakteristikama ličnosti. U poređenju sa normativnim uzorkom Srbije, oboleli od hroničnih zapaljenskih bolesti creva su imali značajno više skorove Neuroticizma i značajno niže skorove Dezintegracije. Na nivou faceta, oboleli od hroničnih zapaljenskih bolesti creva su imali značajno više skorove na facetima Anksioznost, Asertivnost, Blaga narav i Dužnost i značajno niže skorove na facetima Toplina, Potraga za uzbudjenjem, Pozitivne Emocije, Akcija, kao i na svim facetima Dezintegracije osim Depresije, Somatoformne Disregulacije i Socijalne Anhedonije. Razlike između obolelih od ulceroznog kolitisa i Kronove bolesti nađene su samo na nivou faceta. Faceti koji su najviše doprinosili prediktivnoj snazi diskriminativne funkcije su bili Opšta Egzekutivna Disfunkcija, za kojom slede Toplina, Samodisciplina, Depresija i Manija.

Ispitivanjem dnevnih emocija, dnevnih misli, dnevnih događaja i dnevnih stomačnih simptoma nađene su značajne interindividualne i intraindividualne razlike u učestalosti posmatranih dnevnih varijabli. U rezultatima je prikazana i predikcija dnevnih stomačnih simptomadnevnim događajima, dnevnim mislima, dnevnim emocijama i bazičnim dimenzijama ličnosti. Značajni prediktori veće učestalosti dnevnih stomačnih simptoma su bili: odsustvo dnevnih pozitivnih događaja, dnevne negativne emocije, dnevne nefokusirane misli i visoki skorovi na crtama Neuroticizam, Savesnost i Dezintegracija. Prediktori manje učestalosti dnevnih stomačnih simptoma su bili dnevni pozitivni događaji. Dnevni negativni događaji, dnevne pozitivne emocije, dnevne fokusirane misli i skorovi na crtama Ekstraverzije, Otvorenosti i Saradljivosti nisu bili značajni prediktori učestalosti stomačnih simptoma.

Rezultati ispitivanja interakcijskog efekta bazičnih dimenzija ličnosti i dnevnih događaja, misli i emocija u predikciji stomačne simptomatologije su pokazali da su moderirajući efekat odnosa između posmatranih dnevnih varijabli i stomačnih simptoma imali samo visoki skorovi na crtama Savesnost i Otvorenost.

C. Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Diskusija iznosi dobijene rezultate i komparira ih sa saopštenjima drugih objavljenih studija. Ranije objavljena istraživanja takođe potvrđuju da se oboleli od hroničnih zapaljenskih bolesti po strukturi ličnosti razlikuju od kontrolne grupe zdravih ili obolelih od drugih hroničnih bolesti (Robertson i sar., 1989; Vidal i sar., 2008; Morys i sar., 2016). U ovoj studiji nađeno je da oboleli od hroničnih zapaljenskih bolesti creva imaju više skorove na domenu Neuroticizma, što je u saglasnosti sa rezultatima do kojih su došli drugi istraživači (Robertson i sar., 1989; Moreno-Jimenez i sar., 2007; Boye B i sar., 2008; Liu i sar., 2013; Morys i sar., 2016). Poređenjem crta ličnosti obolelih od ulceroznog kolitisa i Kronove bolesti nije nađena razlika na nivou pojedinih domena ali je otkrivena na nivou pojedinih faceta. Prethodne studije koje su se bavile istraživanjem razlike u crtama ličnosti između obolelih od ulceroznog kolitisa i Kronove bolesti nisu dala konzistentne rezultate, delom zbog metodoloških razlika koje otežavaju poređenje rezultata. Ova studija je prva u kojoj se koristi potpuni Petofaktorski model ličnosti (na nivou svih domena i faceta) za ispitivanje crta ličnosti kod obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva. Ispitanici u ovoj studiji su pokazali niže skorove na domenu Dezintegracije u poređenju sa opštom populacijom. Nema objavljenih studija koje su proučavale ovu dimenziju ličnosti kod obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva.

Rezultati ove studije pokazuju da su stomačni simptomi izraženiji u danima sa više negativnih događaja i u saglasnosti su sa rezultatima drugih studija koje pokazuju da negativni događaji pogoršavaju simptome bolesti kod osoba koje boluju od hroničnih oboljenja (Affleck i sar., 1997; Gill i sar., 2004).

Watson i Pennebaker (1989) su našli konzistentnu udruženost između negativnog afekta i somatskih simptoma. Brown i Moskowitz (1997) su našli su da su negativni afekti u korelaciji kako sa trenutnim tako i sa naknadnim fizičkim simptomima. Rezultati ove

studije pokazuju da je povećana učestalost dnevnih negativnih emocija udružena sa većom učestalošću dnevnih somatskih simptoma i konzistentni su sa rezultatima većine istraživanja koja su ispitivala odnos između negativnih emocija i somatskih simptoma (Brown i Moskowitz, 1997; Suls i sar., 2005; Zautra i sar., 2005; Chida i sar., 2008; Middendorp i sar., 2010).

Ispitivanjem efekata dnevnih misli na somatske simptome u ovoj studiji došlo se do rezultata da misli nefokusirane na problem povećavaju učestalost stomačnih simptoma dok misli fokusirane na problem ne utiču na somatske simptome. Takvi rezultati su konzistentni sa malim brojem sličnih istraživanja koja ukazuju na to da je ruminacija kognitivni faktor rizika za somatske simptome (Borkovec i sar., 1998; Brosschot i sar., 2006; Flett i sar., 2012).

Rezultati ove studije pokazuju da ispitanici koji su imali visoke skorove na domenu Neuroticizma imaju učestalije stomačne tegobe. Drugi istraživači su takođe došli do rezultata da je visoki Neuroticizam glavni prediktor somatskih simptoma (Costa & McCrae, 1987; Noyes i sar., 2005; Ode i sar., 2007). U prethodnim istraživanjima je takođe potvrđeno da je visok Neuroticizam udružen sa izraženijim stomačnim simptomima kod obolelih od hroničnih zapaljenjskih bolesti creva (Hazlett-Stevens i sar., 2003; Farnam i sar., 2007; Tayama i sar., 2012). Prema rezultatima dobijenim u ovom istraživanju, oboleli koji su imali više skorove na domenu Savesnosti imali su učestalije stomačne simptome. Osobe sa izrazito visokim vrednostima Savesnosti karakteriše rigidnost, perfekcionizam, kompulzivnost i nemogućnost odustajanja od visoko postavljenih ciljeva što vodi ka stresu uz aktivaciju HPA osovine i više somatskih simptoma (Fry i sar., 2009; Flett i sar., 2011). Ranija istraživanja su takođe pokazala da je jedna od glavnih karakteristika ličnosti obolelih od IBD upravo perfekcionizam (Flett i sar., 2011). Rezultati ove studije su pokazali da vrednosti skorova na dimenzijama Ekstraverzije, Otvorenosti i Saradljivosti ne utiču na izraženost stomačnih simptoma, što je u saglasnosti sa rezultatima drugih istraživanja (Watson & Pennebaker, 1989).

D. Objavljeni rad koji čini deo doktorske disertacije

Trikoš Lela, Jojić Njegica, Knežević Goran, Živanović Marko, Svorcan Petar, Jovanović Aleksandar. Exploration of personality in patients with inflammatory bowel disease. Vojnosanitetski pregled (2018); Online First February, 2018. (DOI br. 10.2298/VSP171006023T) (IF 0,367) M23.

ZAKLJUČAK (Obrazloženje naučnog doprinosa disertacije):

Studija je originalna, jer je prva koja istražuje crte ličnosti obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva na nivou svih domena i faceta Petofaktorskog modela ličnosti i prva u kojoj se posmatra i crta Dezintegracije. Takođe, ova studija je prva koja ispituje individualne razlike u izraženosti somatskih simptoma kod obolelih u fazi remisije, kao i moderirajuće efekte pojedinih crta ličnosti na individualne obrasce reagovanja kod obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva. Rezultati ovog istraživanja upućuju na značaj ispitivanja crta ličnosti osoba sa hroničnim zapaljenskim bolestima creva što bi omogućio osmišljavanje i primenu ciljanih, na pojedinca usmerenih, psihosocijalnih, psihoterapijskih i eventualno psihofarmakoterapijskih intervencija sa ciljem prevencije nepovoljnih ishoda bolesti i poboljšanja psihosocijalnog funkcionisanja obolelih.

F. PREDLOG KOMISIJE ZA OCENU ZAVRŠENE DOKTORSKE DISERTACIJE

Doktorska disertacija "Individualni obrasci reagovanja na simptome bolesti kod obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva" kandidata mr dr Lele Trikoš predstavlja originalan naučni doprinos u ispitivanju crta ličnosti kod obolelih od hroničnih zapaljenskih bolesti creva. Po svom sadržaju i formi, dobro napisanom uvodnom delu, jasno postavljenim istraživačkim ciljevima, dobro osmišljenoj metodologiji, pregledno i sistematizovano iznetim rezultatima rada, razložnoj diskusiji i adekvatno formulisanim zaključcima, ova disertacija ispunjava sve kriterijume dobro napisanog naučnog rada.

Na osnovu svega navedenog, a imajući u vidu dosadašnji naučni rad kandidata, komisija predlaže Naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da

prihvati pozitivan izveštaj o doktorskoj disertaciji mr dr Lele Trikoš i da odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademskog zvanja doktora medicinskih nauka.

Mentor:

Prof. dr Aleksandar Jovanović

Komisija:

Prof. dr Petar Svorcan

Komentor:

Prof. dr Njegica Jojić

Prof. dr Srđan Milovanović

Prof. dr Goran Knežević

Beograd, 04.06.2018. god.